

Eucharistická úcta na kresťanskom Východe (Prvá časť)

Lucia Laudoniu

9. septembra 2024 ✝ Cirkev

Vedeli ste, že keď v latinčine niekomu ďakujeme, nevedomky na neho zosielame milosť? Latinský idiomatický tvar *gratias agere* máme v mysli zapísaný vo význame ďakovať, resp. vzdávať vďaku. *Gratias* však predstavuje akuzatív plurálu podstatného mena *gratia* – milosť, priazeň, vďačnosť, náklonnosť. *Gratias* (milosti) *tibi* (tebe) *ago* (čínim, vzdávam). Byť vďačný znamená vyprosovať objektu vďaky milosť z Neba.

Čo sa deje, keď hovoríme Bohu *Deo gratias*? Dávame snáď milosť Prameňu milosti? Liturgia svätého Jána Zlatoústeho sa prihovára Všemohúcemu slovami „*Tua ex tuis tibi offerimus in omnibus et per omnia.*“ („Tvoje z tvojho tebe prinášame za všetkých a pre všetko.“) Táto ekfonéza (zvolanie) má v byzantskej liturgii miesto *post verba institutionis* a pred epiklézou treba mať preto na pamäti jej výrazný eucharistický rozmer.

Ďakovať Bohu *propter omnia*, to znamená obetovať Mu „tvoje z tvojho“, pretože nič stvorené nie je ontologicky naším vlastníctvom, všetko patrí Stvoriteľovi. Aj to je jeden z dôvodov, prečo je v liturgii dôležité zachovať latinskú formulku *Deo gratias*. Nie je to len verbálny prejav vďačnosti, je to teológia milosti obsiahnutá v sanktifikačnom úkone vďaky.

Deo gratias!

Zdroj: Pufui PcPifpef / commons.wikimedia.org

Keď zvädne veniec rokov

Rovnako zaujímavú etymológiu má rumunské *mulțumire* (ďakovanie). V stredovekých textoch sa toto slovesné substantívum často zapisovalo v podobe *mulțanire*. Stačí trochu poznať latinčinu a v príslušnom tvare identifikujeme mnohé roky (*multi anni*).

Svätý Augustín v jednej zo svojich kázní (*Enarrationes in Psalmos*, 102.) napísal aj toto: „*Multi anni tibi, breve tempus Deo.*“ (Mnoho rokov pre teba, smietka času pre Boha.) To, čo sa nám zdá ako veniec desiatok rokov, je v Božích očiach len krátkym úsekom času.

V byzantskej kultúre bolo pranie plnosti požehnaných rokov („*ad multos annos*“, v rumunčine „*la mulți ani*“) najvyšším prejavom vďačnosti a úcty nielen voči tým, čo nosili cisársku a biskupskú mitru. Rumunský jazyk, formovaný v tichu východných monastierov, vytvoril z latinského *multi ani* nové kompozitum s významom poďakovania: (*a*) *mulțani*, v modernom jazyku *mulțumi*.

Ďakovať v tomto kontexte znamená priať niekomu dlhý život, naplnený blahodateľou Božou. Keď Rumun niekomu blahoželá k narodeninám, nepovie „všetko najlepšie“, ako je to zvykom na Slovensku. Povie „*la mulți ani*“, teda „na mnoho liet“. Ako však predísť tomu, aby púčik rokov nezvädol ešte skôr, ako sa stihne rozvinúť? Čo robiť, aby ľudské roky neboli tieňom medzi tieňmi?

Integrálna vďačnosť

Vari každý z nás si uvedomuje, že život človeka má zmysel vtedy, keď je naplnený vďačnosťou, *primo loco* vďačnosťou voči Bohu. Najvyšším prejavom a zároveň zdieľaním tejto nadprirodzenej vďačnosti je účasť na eucharistickej obete, ktorá je – vychádzajúc z gréckeho termínu *εὐχαριστέω* – tiež formou vďaky. Základným kameňom tejto vďaky je milosť (*χάρις*).

K významom gréckeho *χάρις* však patrí aj krása. Eucharistická obeta sa uskutočňuje v objatí a v zajatí krásy, ktorá ľudské estetické kategórie presahuje a zároveň ich do seba integruje (latinské *integer* odráža celistvosť, ktorá je celistvosťou práve preto, že je neporušená – čo je porušené, nemôže byť integrálne).

Nestačí polievať záhradu života z pozemskej studne vďaky, ktorá môže ľahko vyschnúť. *Ad multos annos* má definitívny zmysel vtedy, ak naplníme naše roky eucharistickou vďačnosťou, ktorá je integrálna, celistvá, „všezahrňajúca“ a nevyčerpatelná.

Eucharistická vďačnosť sa v duši rodí napríklad pri kontemplácii eucharistických zázrakov, ktoré poznáme najmä z prostredia západnej, rímskokatolíckej kultúry. Ale Západ je len jedným okom na tvári Cirkvi – tým druhým okom je Východ.

Existujú na byzantskom Východe eucharistické zázraky, a ak áno, líšia sa v niečom od tých západných? Aké sú základné znaky, prejavy a formy eucharistickej úcty na kresťanskom Východe? Odpoveď na tieto a ďalšie otázky budeme hľadať v novom „miniseriáli“ o eucharistickej úcte v byzantskom duchovnom prostredí.

Kalendár - danajský dar?

Latinské femininum *lis* a slovenské *lis* sú polysémickí *falsi amici*. Obe slová rovnako znejú, ale majú odlišný význam. *Lis*, v latinčine spor, hádka, žaloba, je vlastne taký mentálny lis, ktorý človeka zlisuje ako lis na mäso.

Takýto duchovný lisovací stroj dali do pohybu dejiny na začiatku minulého storočia, keď pravoslávne cirkvi prechádzali dôležitou zmenou počítania, ale aj percepcie času. Už počas prvej svetovej vojny prijali niektoré pravoslávne komunity tzv. revidovaný juliánsky kalendár (gregoriánsky kalendár s východnou pascháliou). Grécka orthodoxná cirkev pristúpila k tomuto kroku v máji 1923, Rumuni „implementovali“ nový kalendár o rok neskôr.

Konštantínopolský patriarcha Meletius IV. sa kalendárnou otázkou zaoberal v roku 1923.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Rozhodnutie dať zelenú „pápežskému“ kalendáru (v skutočnosti o žiadny nový „pápežský“ kalendár nešlo, podstatou celého sporu bola rektifikácia juliánskeho systému) vyvolalo medzi časťou hierarchie a veriacich odpor, ktorý vyústil do hnutia tzv. „starokalendárnikov“ (*παλαιοημερολογίτες*). Sformovali sa viaceré schizmatické skupiny, ktoré stratili jednotu s kánonickými pravoslávnyimi patriarchátmi. Bola to doba, v ktorej (podobne, ako aj dnes) rezonoval umelo vyvolaný naratív rozdelenia, averzie, nenávisť. Bludári si nadávali do bludárov a nožnice schizmy nemilosrdne strihali z oviec posledné zvyšky zdravej vlny.

V tejto atmosfére drvenia kostí v mlynčeku schizmy došlo v rumunskom monastieri Sihăstria v župe Neamț k pozoruhodným udalostiam. Tieto udalosti, pamätníkmi interpretované ako veľký zázrak, prispeli k upokojeniu situácie, ktorá sa zďaleka netýkala len kalendárnej otázky, ale spôsobovala bolesť celému Kristovmu Telu.

Nasledujúce informácie preberáme z brožúry *Ne vorbește părintele Cleopa, vol. 7*. (Hovorí k nám otec Cleopa, zväzok 7., s. 126–128.), ktorú vydal monastier Sihăstria v roku 2004.

Eucharistický zázrak v monastieri Sihăstria

Písal sa rok 1932. Pravoslávny kňaz Calistrat Bobu z monastiera Sihăstria sa rád stretával s pustovníkmi, ktorí žili v rumunských lesoch. Spovedal ich, slúžil im a viedol s nimi rozhovory na rôzne duchovné témy. Jedna z pustovníčok sa však odmietala podriadiť rozhodnutiu rumunskej cirkvi o zavedení „západného“ kalendára a naďalej sa pridrižovala juliánskeho rytmu času. „Keď slúžite svätú liturgiu podľa nového kalendára, Duch Svätý k vám viac nezostupuje!“ napomínala kňaza a naočkovala jeho srdce jedom pochybností.

Jed bol čoraz účinnejší, ako spieva operný zloduch Scarpia v Pucciniho *Tosce* – „Già il veleno l’ha rosa!“ Pochybnosti neobišli ani starca (významného mnícha, predstaveného) menom Ioanichie, ktorý praktizoval askézu otcov z Athosu. Jeho veľkou duchovnou zbraňou bol pôst. Jedával len v sobotu a nedeľu, počas

týždňa nejedol nič. Hovorilo sa, že žije len z Eucharistie.

Otec Ioanichie, muž svätého života, bol kalendárnou reformou v gréckej a rumunskej cirkvi hlboko znepokojený. Prosil Boha, aby mu zjavil, aká je odpoveď na slávnu cicerónovskú otázku – „*Ubi est veritas?*“ Kde je pravda? Je správne prijať „heretický“ kalendár?

Na tento úmysel sa starec prísne postil dvadsaťtri dní. Po tomto „pôstnom krížovom ťažení“, kedy si odoprel akékoľvek jedlo, sa mu zjavili traja byzantskí svätitelia (Bazil Veľký, Gregor Teológ a Ján Zlatoústý) a prikázali mu, aby sa v otázke kalendára podriadil vôli Cirkvi.

Pravoslávny monastier Sihăstria, ktorý bol v tridsiatych rokoch minulého storočia dejiskom pozoruhodného eucharistického zázraku.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Jedným z očitých svedkov týchto udalostí bol aj otec Cleopa Ilie, neskôr milovaný rumunským národom ako veľký kresťanský učiteľ a spovedník. V tom čase bol ešte mladým poslušníkom (novicom) a asistoval pri bohoslužbách. Jedného dňa si všimol, že antidor (*αντίδωρον*, požehnaný chlieb, rozdávaný veriacim na konci liturgie) z rúk starca (opáta) bol voňavý a biely, no ten od otca Calistrata bol zelený, kyslý, takmer pokazený...

Budúci starec Cleopa sa spýtal opáta, čo sa to deje, a dostal takúto odpoveď: „Slúži s pochybnosťami!“ Otec Calistrat uveril mníške, ktorá mu povedala, že nekrvavá obeta nie je viac platná kvôli problému s kalendárom. Teraz pochybuje, trpí a *contrito corde* znáša skúšky, aby prestal veriť kalendáru – a začal veriť Bohu.

Kalendár je Boží nástroj na posvätenie času, nie je to nez(a)meniteľná dogma z pokladnice viery. Otec Cleopa spomína, že Pán Ježiš sa zamiloval aj nad srdcom pochybujúceho kňaza. Keď páter Calistrat slúžil v monastieri svätú liturgiu a počas epiklézy vzýval Ducha Svätého, uvidel, že eucharistický Baránok má podobu krvácajúceho ľudského tela. Kristova Krv stekala až na antimenzion (ľanové plátno s pečatou a podpisom biskupa, bez ktorého sa v byzantskom obrade nesmie celebrowať liturgia). Pozrel sa do kalicha – a bola v ňom krv.

Opát, vidiac tento zázrak, prikázal mníchom, aby sa modlili kajúčne žalmy. Modlitby trvali niekoľko hodín. Potom prikázal urobiť otvor do oltárneho stola a slávnostne do neho uložiť tieto eucharistické Dary (podobným spôsobom sa na latinskom Západe kladú relikvie mučeníkov do oltárneho kameňa). Viera kňaza, ktorý dal prednosť názoru jednej pustovníčky pred poslušnosťou Cirkvi, sa po tejto skúsenosti upevnila.

Hrob Pána Ježiša - „monštrancia“?

In primis je potrebné zdôrazniť, že uvedené sa stalo „v lone“ pravoslávia, ktoré má svoju špecifickú kultúru a spiritualitu. V čom sa eucharistický zázrak z rumunskej Sihästrie líši od skúseností západných kresťanov?

Rozhodnutie „pochovať“ krvácajúcu prosforu do oltára sa rímskemu katolíkovi bude javiť prinajmenšom zvláštne. Východné cirkvi, ktoré nie sú v jednote s rímskym Apoštolským stolcom, však západnú prax adorácie konsekrovanej hostie v monštrancii nepoznajú, a preto (na rozdiel od niektorých gréckokatolíkov, ktorí zostali ovplyvnení tomistickou teológiou) necítia potrebu vystavovať Sviatosť oltárnu k verejnej úcte.

Východorímska tradícia, siahajúca do apoštolských dôb, však pozná iné, jedinečné a rovnako katolícke formy eucharistickej úcty, o ktorých bude reč v pokračovaní článku.

Starec Ioanichie považoval oltár za symbol Kristovho hrobu a konal v duchu tejto premisy. Treba však pamätať aj na to, že Spasiteľ bol zo svojho hrobu vzkriesený a mimoriadnym spôsobom viditeľný celému Univerzu.

Hrob Pána bol v očiach rumunského opáta zázračne spätý s eucharistickým tajomstvom. Pokiaľ medzi oltárom a Golgotou existuje metafyzické puto, rovnaké puto vzniká aj medzi Kristovým hrobom a nadpodstatným Chlebom Života. Hrob, v ktorom prebývalo Pánovo Telo, bol tajomnou „monštranciou“, neznámou ľuďom a známou anjelom, z ktorej zažiarilo slnko Vzkriesenia.

Prosfora – eucharistický chlieb východných kresťanov.

Zdroj: d.Candela / flickr.com

Poslušnosť a *pietas*

Ďalej treba podčiarknuť silný vieroučný kontext celej udalosti. Vizuálna manifestácia zázraku transsubstanciácie sa v monastieri Sihästria uskutočňuje ako autoritatívna Božia odpoveď na pastoračnú kontroverziu ohľadom kalendára. Táto kontroverzia má hlboké dogmatické jadro: Do akej miery je kalendár teoforický (bohonosný)?

Kristus, Darca pokoja, prichádza zbaviť svojho kňaza nepokoja plynúceho z pochybností. Eucharistia sa tu prejavuje ako oslávená, živá Dogma, presahujúca pozemský priestor a čas (kalendár je formou organizácie času *par excellence*), ale platí to aj opačne: aby bola dogmatika skutočne živou, musí sa ustavične obracať k Eucharistii ako k svojmu prameňu a podstate.

Tento eucharistický zázrak naučil mníchov poslušnosti Cirkvi, aby sa neuchyľovali k extrémnym názorom o neplatnosti sviatostí v dôsledku korekcie kalendára. Legitímna astronomická úprava kalendára (nehovoríme

o úprave liturgickej) nemá vplyv na bohoslužobný rytmus a *ordo*, ktorý v byzantských cirkvách zostal *de facto* aj *de iure* nezmenený.

Okrem potvrdenia katolíckeho stanoviska, podľa ktorého je konsekrácia v pravoslávnych spoločenstvách reálna, účinná, dôstojná a validná, ale vzhľadom na bolestnú ranu schizmy cirkevnoprávne nedovolená (*illicita*), je vhodné vyzdvihnúť aj spiritualitu rumunského starca, ktorý sa živil Najsvätejšou sviatosťou namiesto fyzickej potravy. Západná tradícia pozná viacerých vzácnych svätcov, ktorí neprijímali telesný pokrm, ale žili výlučne z Eucharistie. Patrón Švajčiarska Nikolaus z Flüe žil takmer dvadsať rokov bez jedla, prijímal len Nebeský Chlieb.

Možno si to dostatočne neuvedomujeme, ale sviatosť Kristovho Tela a Krvi (a s ňou spojená eucharistická vďačnosť) má moc viditeľne znovuzjednotiť Východ a Západ. Prehĺbenie úcty k Eucharistii na oboch stranách dokáže viac, než krívajúci teologický dialóg, umelé ekumenické úsmevy a transvaluácia historických faktov.

Komparácia rímskokatolíckych a pravoslávnych eucharistických zázrakov, ktorej sa budeme bližšie venovať v ďalších textoch, môže v tejto oblasti priniesť nové poznatky. Čo predpisuje kyjevský metropolita Peter Mohyla kňazovi, ktorý sa stal svedkom eucharistického zázraku? V ktorom chráme sa zachovala unikátna „byzantská monštrancia“? Prečo gréckokatolíci pristupujú k prijímaniu Najsvätejšieho Tela a Krvi Pána s prekříženými rukami na prsiach? O tom až nabudúce.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/eucharisticka-ucta-na-krestanskom-vychode-prva-cast/>